

THE UNIVERSITY *of* EDINBURGH

Edinburgh Research Explorer

Why disabled IDF veterans with PTSD prefer cannabis over pills

Citation for published version:

Paikowsky, G 2020 'Why disabled IDF veterans with PTSD prefer cannabis over pills'.

Link:

[Link to publication record in Edinburgh Research Explorer](#)

Document Version:

Early version, also known as pre-print

General rights

Copyright for the publications made accessible via the Edinburgh Research Explorer is retained by the author(s) and / or other copyright owners and it is a condition of accessing these publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

The University of Edinburgh has made every reasonable effort to ensure that Edinburgh Research Explorer content complies with UK legislation. If you believe that the public display of this file breaches copyright please contact openaccess@ed.ac.uk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

1מדוע נכי צה"ל עם PTSD מעדיפים קנאביס על פני טיפול תרופתי?

התשובה טמונה לא רק בהשפעה הפיזיולוגית, אלא בהקשר התרבותי של בריאות נפש ותרופות פסיכיאטריות

כשהתחלתי את מחקרי האנתרופולוגי שעסק, בין היתר, על ההקשר שבין חוויית הפוסט-טאומה הצבאית לבין התרבות בישראל, לא ציפיתי עד כמה נוכח יהיה הקנאביס הרפואי בראיונות והתצפיות שקיימתי. כמובן שידעתי על השימוש הנרחב שנעשה בקנאביס על מנת להקל על הסימפטומים של בעיות נפשיות רבות, ובכללן פוסט-טאומה, אך לא הבנתי שלקנאביס אין רק השפעה רפואית, אלא גם משמעות סמלית רבה.

השימוש בקנאביס להקלה בסימפטומים של בעיות נפשיות, דוגמת פוסט-טאומה, דיכאון, וחרדה הוא נפוץ במדינות בהן נעשה שימוש בקנאביס רפואי. עם זאת, [עוד לא נערכו די ניסויים קליניים אודות השימוש בקנאביס להקלת הפרעות פסיכיאטריות](#), והמעט שנערך מציג שהשימוש בקנאביס עלול גם לגרום להחרפת תסמינים. כמו כן, חלק מהלומי הקרב ששוחחתי עמם דיווחו שהקנאביס אינו עוזר. בישראל, הפרעת דחק פוסט-טאומטית היא ההתוויה הנפשית היחידה שמשרד הבריאות מאשר לטפל בה באמצעות קנאביס. נראה שהרשאה הזו היא זכר לכך שמשרד הביטחון היה חלוץ בטיפול בקנאביס ובעבר סיפק קנאביס באופן ישיר להלומי קרב. כיום יחידת הקנאביס הרפואי היא זו שאוחזת במלוא השליטה ברגולציה, מרשם ואספקה של קנאביס רפואי בישראל.

רבים מהלומי הקרב שדיברתי איתם מדווחים שהשימוש בקנאביס הקל באופן משמעותי על הכאבים הנפשיים של הפוסט-טאומה (ולעיתים קרובות גם הפיזיים, במקרה של פציעה). על קצה המזלג, ניתן לומר שתסמיני הפוסט-טאומה כוללים חודרנות של האירוע הטראומטי בדרכים שונות, הימנעות מאנשים, פעולות, מקומות (וטריגרים) שעלולים לעורר את הפוסט-טאומה, וכן תחושה של עוררות-יתר עקב הרגשה של סכנה מתמדת. [ניתן לקרוא תיאור ממצה ובהיר באתר של עמותת נט"ל](#).

תרופות פסיכיאטריות והבידוד של הלומי הקרב

המחקר האנתרופולוגי והסוציולוגי על שימוש בסמים מצביע על החשיבות שבהבנת ההקשר התרבותי הרחב בו הם נצרכים. כלומר, ישנה חשיבות לא רק להבנת האפקט הפיזיולוגי של הסם, אלא גם על האופן בו אופני השימוש בו מובנים חברתית: כיצד הוא נרכש, איפה ואיך הוא נצרך ועם מי, כל אלו כרוכים במשמעויות שמעניקים הפרט והחברה לסם, והם חלק בלתי-נפרד מחוויית הצריכה. אלו ממדים שאינם עולים במחקר הרפואי הקונבנציונלי, אלא רק במחקר חברתי. את אותן השאלות ניתן להפנות לא רק כלפי מה שמכונה "סמים" (ובכך מסומן בראשונה במושגי החוק), אלא גם כלפי השימוש כלפי השימוש בתרופות פסיכיאטריות, שגם הן חומרים שנועדו להשפעה על התודעה וחוויית המציאות.

אכן, בעבודת השדה שלי מצאתי שבפעמים רבות כשהלומי קרב מתארים את השימוש בקנאביס, התיאור מתחיל בקביעה נחרצת לגבי מה הוא לא: תרופה פסיכיאטרית קונבנציונלית.

ההגדרה הפסיכיאטרית של פוסט-טראומה לא מסבירה באופן מקיף את הקושי הקיומי העצום שבחיים בצל הטראומה, ובייחוד לא את הניכור האישי והחברתי שחשים הלומי הקרב. הופעת תסמיני הפוסט-טראומה מסמנים את תחילתו של תהליך שבו נפגעים קשריו החברתיים של ההלום וכן זהותו האישית: החל מפטירה משירות צבאי או מילואים, פגיעה ביכולת לעסוק במקצוע, התנתקות מחברים קרובים, ולבסוף ניכור ממעגלי המשפחה האינטימיים ביותר – שהכואב בהם הוא הקושי להיות הורה ובן או בת זוג. כך, הלומי קרב רבים מתארים את כך ש"ביתם מבצרם" נהפך לטרטוריה שבהם הם חשים כזרים במקרה הטוב, וכגורם מאיים במקרה הרע.

הלומי קרב מתארים את השימוש בתרופות פסיכיאטריות כגורם שאמנם מסייע, אך הוא גם כחלק בלתי נפרד מהסבל שבניכור ואובדן האוטונומיה האישית. התרופות הפסיכיאטריות שנרשמות להלומי קרב – לרוב במינונים גבוהים במיוחד – גובות מחיר של תופעות לוואי קשות של עייפות כרונית, אדישות ופאסיביות, חוסר יכולת להיות פעיל בסיטואציות חברתיות, חוסר יכולת לקיים יחסי מין, תלות פיזיולוגית הולכת וגוברת בתרופות ועוד. הלום-קרב אחד השווה את קיומו לזה של "עציץ בחדר השינה" – נטול אנושיות בסיסית.

הקנאביס: תרופה ודבק חברתי

כאמור, הלומי קרב מתארים את הקנאביס כחומר שאינו מבודד או גודע קשרים חברתיים ומשפחתיים, אלא מאפשר לשקם ולטפח אותם. לפיכך הקנאביס מתואר בניגוד לתרופות פסיכופרופיות שנחוו כ"מבודדות", הלומי קרב מספרים על הקנאביס מיוצג כחומר שאינו רק מסייע בשיכוך הסימפטומים של פוסט-טראומה, אלא גם ככזה שאינו קוטע קשרים חברתיים ומבודד, אלא מאפשר לשקם ולטפח קשרים חברתיים וזהות-עצמית כאדם חברתי. ראשית הבדל זה הוא בכל שהאפקטים הפיזיולוגיים של קנאביס אינם כוללים תופעות לוואי של עייפות כרונית ודווקא [משפרים את חיי המין](#).

שנית, ישנה חשיבות לאופן הצריכה של הקנאביס הרפואי. בניגוד לתרופות מרשם, שנלקחות באופן פרטני כטיפול בהפרעה נפשית אינדיבידואלית, הקנאביס – גם אם נלקח כאדם בודד, נתפס כחומר שמקושר לצריכה "פתוחה" בסיטואציות חברתיות, ולא רק על ידי אנשים המתויגים כסובלים מבעיה נפשית. כך, הזדמן לי מספר פעמים לראות כיצד הלומי קרב צורכים את הקנאביס – כתרופה – בצוותא, וזאת בדומה לאופן החברתי שבו נצרך קנאביס למטרות פנאי. מפגשים מעין אלו היו אנטייתזה ברורה לאותו "עציץ בחדר שינה" – ההלום שנטל תרופות ובכך "מתנתק".

כמו כן, הלומי קרב רבים סיפרו לי ש"גילו" את האופציה התרפויטית של הקנאביס דרך שיחות ומפגשים עם אחיהם ואחיותיהם לקרב ולצרה. כך תחילת השימוש בקנאביס נכרך מיידית עם החיבור אל האחר. כמו כן, בניגוד למרשם הרפואי ש"מונחת" מלמעלה על ידי המומחים הרפואיים, הידע לגבי כיצד לצרוך קנאביס מועברות בין הלומי הקרב והמטופלים: האפשרויות לגבי איזה זנים ומינונים מפיקים השפעה מיטבית, כיצד לצרוך קנאביס (ג'וינט, מקטרת, מיצוי, אכילה וכו') ועוד. בדומה לתרופות מרשם, ההשפעה של קנאביס משתנה מאדם לאדם ובכך על מטופלים, ובכללם הלומי קרב, להיות אקטיביים, לגלות יוזמה ולהיעזר בקהילה בכל הקשור למציאת התמהיל הטיפולי הנכון עבורם.

הלומי הקרב והפוליטיקה של הקנאביס הרפואי בישראל

לצערנו, [הקשיים שמוערמים על מטופלי הקנאביס הרפואי בישראל](#) כיום היו יכולים לספק חומר לסדרת מאמרים שלמה. נסתפק בלציין שיחידת הקנאביס הרפואי (היק"ר) מגבילה את הגישה לקנאביס רפואי באופן שאין לו אח ורע באף מערכת רפואית שמאפשרת מרשם לקנאביס. ההגבלות של היק"ר הן חלק ממאמץ ה"מדיקליזציה" שנועד להסדיר את הקנאביס באופן שישווה אותו לתרופות מרשם אחרות. לצערנו שאיפות אלו כוללות צעדים חריפים שאף כללו "הוצאה מהחוק" של זנים רבים שהקלו על סבלם של מטופלים. קשה להבין על מה מבוסס ההגיון שמאחורי "רפורמת הקנאביס הרפואי" שמנהלת היק"ר, אך אין כל אינדיקציה שזו נשענת על ידע מדעי או רפואי.

נדמה שיחס היק"ר לקנאביס רפואי יוצא מנקודת הנחה שמדובר במותרות (במקרה הטוב) או בחומר שהשימוש בו ראוי לענישה (במקרה הרע). הפגיעה האנושה בהיצע הקנאביס הביאה מטופלים רבים, ובכללם הלומי קרב, למצב שמתואר כ"חוסר רפואי", בו כמות ואיכות הקנאביס שנרשמת להם היא נמוכה לאין-שיעור מזו שהם זקוקים לה על מנת להקל על הסימפטומים באופן רציף.

אפשר בבטחון לומר שהלומי הקרב הם מאוכלוסיות המטופלים שנפגעו באופן החריף ביותר מהתנהלותה של מערכת הבריאות בישראל. בישראל, בה שירות קרבי הוא בגדר הנורמה הרצויה, הלומי הקרב סובלים קשות מסטיגמות ונתונים במאבק להכרה ציבורית. לפיכך הם נפגעים במיוחד [מאמירות המכפישות של בכירי משרד הבריאות על מטופלים בקנאביס](#). [כפי שצינה ד"ר ברקת קרן-שיף](#), אלו התבטאויות שמראות חוסר עניין [בתפיסת רוחה \(well-being\) כפי שזו מוגדרת על ידי ארגון הבריאות העולמי](#) – תפיסה ששמה במרכז את תפקידה של הרפואה בהעלאת איכות חיים, ולא רק במניעת מחלה.

כאמור, יחס זה פוגעני שבעתיים כשמטופלים הלומי קרב מוגדרים כפושעים, משום שזוהי זריעת מלח על פצע הסטיגמה הקיים. למרבה הצער, החוסר הרפואי שיצר היק"ר אכן דוחק הלומי קרב (ומטופלים אחרים) לביצוע פעולות בלתי חוקיות: באין גישה לתרופה, מטופלי קנאביס פונים לשוק השחור. הכמויות הנדרשות לשימוש רפואי דורשות הוצאת כספית עצומה עבור קנאביס שאינו עומד בתקנים של קנאביס רפואי. בכך העידו בפני הלומי קרב שהתלוצצו בתרופה מביא לעיתים לכך שסוחרים שמבקשים לנצל את מצבם בדרכים שונות. ביצוע פשע והמגע עם גורמים עברייניים הוא מקור לסבל רב עבור הלומי קרב שנהפכו בתקופה קצרה מגיבורי ישראל לפושעים בעל כורחם.

בכך גם נעוצה הסיבה שלקנאביס, על אף חשיבותו, כמעט אין חלק במאבק של הלומי קרב להכרה באותה "פגיעה שקופה". בעוד שהלומי קרב מוציאים מאמצים נפשיים כבירים במאבקים משפטיים, פוליטיים ותודעתיים, הקנאביס נדחק הצידה בפני החשש מהסטיגמה לגבי שימוש בסמים. בינתיים הלומי קרב מנהלים רשת של הלוואות לכמויות קטנות של קנאביס: בהינתן החוסר הרפואי, הלומי הקרב נאלצים להמשיך ולהילחם על מנת לסיים את החודש ללא סבל.

סיכום

בשורה התחתונה עלינו לתת את עזרתנו להלומי הקרב, ולהשמיע את קול צעקתם – אותו קול שקשה להם להשמיע בכוחות עצמם. כלל מטופלי הקנאביס סובלים כאשר משרד הבריאות והיחידה לקנאביס רפואי מוציאה את דיבתם רעה, אך עבור הלומי הקרב הסטיגמות עצמן הן חלק מרכזי מהסבל הנפשי. בכך ישנה חשיבות של הקנאביס לא רק כחומר שמשכך את הסימפטומים, אלא ככזה שעושה זאת תוך באופן שמשתלב עם טיפוח תפיסה עצמית בריאה אצל הלומי קרב.

¹ This article draws on ethnographic fieldwork I conducted with IDF veterans as part of a larger comparative study of combat trauma led by the University of Edinburgh and funded by the European Research Council.